

D. 1690
Muz
1675

22594-2

EMLÉKEZÉS
HAUS ANTAL
VEZÉRTENGERNAGYRA

IRTA

GONDA BÉLA
MINISZTERI TANÁCSOS,
A MAGYAR ADRIA EGYESÜLET ELNÖKE

BUDAPEST, 1931.

A BETHLEN GÁBOR IRODALMI ÉS NYOMDAI RT. NYOMÁSA.

HADTÖRTÉNELMI
KÖNYVTÁR

HONVÉD KÖZPONTI KÖNYVTÁR
BUDAPEST, V., VERES PÁLNÉ-U. 1. L. EM.

Helyszám : **22594**

Szakbeosztás : _____

Mellékletek : _____

Állapot hiánytalan : _____

Kivonat a kölcsönzési szabályokból :

A kölcsönvett műveket 1 hónapon belül vissza kell adni. A műveket másoknak továbbítani tilos. A kölcsönző a könyvek teljességéért és az esetleges károkért felelős és kártérítésre kötelezett.

A könyvekbe sem tintával, sem írónnal semmit bejegyezni nem szabad !

Muz 1675

D 1600

EMLÉKEZÉS
HAUS ANTAL
VEZÉRTENGERNAGYRA

IRTA
GONDA BÉLA
MINISZTERI TANÁCSOS,
A MAGYAR ADRIA EGYESÜLET ELNÖKE

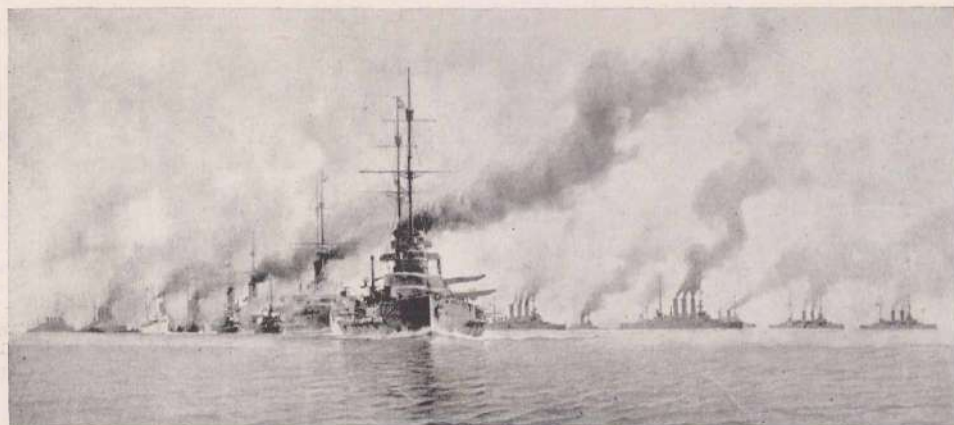

TIZENÖT KÉPPEL

BUDAPEST, 1931.

KÜLÖNLENYOMAT „A TENGER” V—VI. SZÁMÁBÓL

AZ OSZTRÁK-MAGYAR HADIFLOTTA

Felejthetetlen kedves emlékek fűznek engem a Magyar Adria Egyesület révén az osztrák-magyar haditengerészet egykori nagynevű parancsnokához, a cs. és kir. közös hadügyminisztérium tengerészeti osztályának volt vezetőjéhez, *Haus Antal* tengernagyhoz.

A személyes összeköttetésre az adriai tenger tudományos kutatásának az ügye adta meg az első alkalmat. Az 1910. február 26-án elnökletem alatt megalakult Magyar Adria Egyesület ugyanis egyik főfeladatául tűzte ki az adriai tenger természeti viszonyainak tudományos kutatását, erre a célra kutatóhajó beszerzését és felszerelését s Fiumében tengerbiológiai állomás létesítését.

Ugyanezen év pünkösdnapján Velencében tartott értekezleten létrejött az osztrák-magyar egyezmény az Adria egységes tervszerű kutatására, melyet diplomáciai tárgyalások előztek meg. Az osztrákok részéről a kutatást a *Verein zur Förderung der naturwissenschaftlichen Erforschung der Adria in Wien* szervezte

HAUS ANTAL VEZERTENGERNAGY
1851—1917.

és végezte a tudományos akadémia és az állam anyagi támogatásával, a haditengerészeti parancsnokság részéről a kellő személyzettel és üzemanyagokkal díjtalanul rendelkezésre bocsátott „Najade” nevű vízszállító hajóval, melyet az egyesület a tengerkutatásra szolgáló eszközökkel felszerelt. Az olasz kutatást a *Regio Comitato Talassografico* szervezte és intézte a haditengerészet „Ciclope” nevű hajójával. 1911. február 25-én úgy az olasz, mint az osztrák tengerkutatók megkezdték az időszakos járatokat.

A Magyar Adria Egyesület élénk figyelemmel és nagy érdeklődéssel kísérte ezeket a tudományos kutatásokat s igyekezett megtenni az előkészületeket az ezekhez való csatlakozásra. Ebből a célból fölkererte az osztrák Adria-kutatás vezetőjét *Brückner Ede dr.* bécsi egyetemi tanárt, hogy az egyesület kebelében egy előadás keretében ismertesse meg az osztrák Adria-kutatás szervezetét, eljárását és eddigi eredményeit. *Brückner dr.* szíves készséggel eleget tett kérésünknek s 1912. március 1-én a Nemzeti Múzeum dísztermében tartott érdekes előadásában megismertette az osztrák Adria-kutatások történetét. Kiemelte, hogy az Adria tudományos kutatásának megkezdése Fiuméhez fűződik. Ugyanis az ottani Tengerészeti Akadémia kezdte meg az Adria kutatását. Részletesen ismertette az olasz-osztrák egyezményt s kiemelte, hogy az egyezmény tervszerűen kihagyta a Quarnero kutatását, mert ez a magyarok feladata. Az érdekes előadást követőleg *Déchy Mór dr.* hírneves kaukázusi utazó barátom által adott estélyen alkalmam volt *Brückner dr.*-al beható eszmecsere-t folytatni az olasz-osztrák Adria-kutatás megszervezéséről, a kutatás módozatairól és eddigi eredményeiről. Ez a megbeszélés megérlelte bennem az elhatározást, hogy a Magyar Adria Egyesületnek okvetlenül részt kell vennie az olasz-osztrák egyezményben is a magyarok részére fenntartott Adria-kutatásban. Segítségünkre jött ez ügyben *Lánczy Leó* titkos tanácsos, főrendiházi tag barátom, aki az 1912. évi közösügyi (delegációs) tárgyalások alkalmával meginterpellálta a közös külügyminisztert, hogy miért maradt ki az adriai tenger tudományos kutatására vonatkozó olasz-osztrák egyezményből Magyarország? Az interpelláció után a Munkapárti körben *Lánczyt* üdvözlőlvén s megköszönvén neki az ügyünk iránt tanúsított érdeklődést, felkért, hogy részletesen tájékoztassam az Adria-kutatás céljáról, az olasz-osztrák kutatások szervezetéről és eddigi eredményeiről, mire ő szíves volt kilátásba helyezni, hogy az ügy iránt ezután is érdeklődni fog. S valóban, 1912 november havában a magyar miniszterelnökhöz intézett levelében is mulasztással vádolja a külügyminisztert, hogy az olasz-osztrák Adria kutatóbizottságnak 1910. évi értekezletére nem hívta meg Magyarországot. Erre a levélre csak 1913. április 7-én jött meg a válasz, melyet *Lánczy* már április 7-én szíves volt nekem megküldeni. Ebben a miniszterelnök helyett *Skerlecz Iván* azzal mentegeti a külügyminisztert, hogy az olasz-osztrák egyezmény magánúton jött létre, megjegyzi azonban, hogy ezen nemzetközi bizottság megalakulásakor felmerült az eszme, hogy abban Magyarország is részt vegyen és ez iránt az osztrák kultuszminiszter 1910. október havában a m. kir. miniszterelnököt meg is kereste; hogy azon-

ban ebből akkor nem lett semmi, annak akadálya az volt, hogy Magyarország részvételének módjára nézve az osztrák kormánnyal nem jött létre megállapodás. A levél végül utal arra, hogy ebben az ügyben a Magyar Adria Egyesület 1912. november havában beadványt nyújtott be a miniszterelnökhöz s ennek kapcsán a tárgyalásokat azonnal megindították a kereskedelemügyi és a kultuszminisztériummal. Előbbtől már meg is kapták a választ s mihelyt a kultuszminiszter is megadta válaszát, *Skerlecz* az ügyet az Adria Egyesülettel szóbeli értekezleten akarja tárgyalni. De hát — sajnos — erre nem került a sor. Az ügy — úgy látszik — megfeneklett a tudományos kérdések iránt érzéketlen bürokrácia útvesztőjében.

Egyesületünk szintén még 1912. november 12-én részletes előterjesztéssel járult az Adria-kutatás érdekében a miniszterelnökhöz, kérve a Magyar Adria Egyesületnek az olasz-osztrák Adria-kutatáshoz való bekapcsolódása kieszközlését. Egyidejűleg megindította a gyűjtést a tengerkutató hajó költségeire. S ez irányú tudományos törekvéseink kiváló elismerésének kellett tekintenünk, hogy Ő Felsége a király 2000 koronát adományozott erre a célra. A miniszterelnökség fölterjesztésünkre — épúgy mint *Lánczynak* — csak egy félév múlva válaszolt s az 1913. május hó 10-én kelt leirat arra a sajátos álláspontra helyezkedik, hogy a miniszterelnöknek mindaddig nincs módjában a beadványban foglalt kérésekkel szemben érdemleges állást foglalni, amíg nincs pontosan tájékozva az Adria Egyesület anyagi ereje, a rendelkezésére álló és várható anyagi eszközök, illetve afelől, vajjon nincs-e áthidalhatatlan ellentét az Egyesület által megvalósítani kívánt tudományos célok és meglevő anyagi erőforrásai között? Ezért e tekintetben pontos tájékoztatást kér. Ebből a bürokratikus szempontból talán indokolt, de érdemileg csak hiába való huzavonára vezető érthetetlen válaszból nagy sajnálattal kellett megállapítanunk, hogy ebben az ügyben a kormány anyagi támogatására nem számíthatunk. Meg kell tehát kísérlni, hogy saját erőnkől megvalósítsuk az Egyesületnek az Adria-kutatásban való részvételét.

Evégből a legelső teendő az osztrák Adria-kutatás céljaira a haditengerészet által átengedett „*Najade*” hadihajónak a magyar tengerkutatás céljaira való rendelkezésre bocsátásának a kieszközlése volt. Az erre vonatkozó kérvényt 1913. május 22-én elkészítvén, személyesen felvittem Bécsbe s június 10-én délelőtt 10 órakor jelentkeztem vele *Haus Antal* tengernagynál, a közös hadügyminisztérium tengerészeti osztálya főnökénél. A tengernagy, aki már előbb belépett Egyesületünk tagjai sorába, a szárnysegéde, *Reissig Lajos* sorhajóhadnagy tagtársunk által már előre értesítve volt érkezésemről, s bejelentés után azonnal fogadott. Amint beléptem, felállt és elélem jött a jószágon ragyogó szemű, szürkés szakállú, velem egykorú tengernagy s barátságosan kezét szorítva, oly melegséggel fogadott, mintha régi jó ismerősök lettünk volna. Előadván kérésemet s átnyujtván az Egyesület kérvényét, a legnagyobb szeretetreméltósággal kijelentette, hogy a „*Najade*” hadihajót, amikor arra az osztrák Adria-kutatásnak nincs szüksége, a két állam által fizetett kvóta arányában természetesen az Adria Egyesületnek is díjtalanul rendelkezésre

bocsátja, csak arra figyelmeztet, hogy mivel a hajón az osztrákok több rendbeli berendezést létesítettek, ezek használatára nézve velük meg kell egyeznünk, úgyszintén a hajó igénybevételének mindenkori időpontjára nézve is.

Ezután melegen érdeklődött a Magyar Adria Egyesület működése iránt, fölemlítette, hogy szorgalmas olvasója az Egyesület közlönyének, „*A Tenger*”-nek. Mikor erre csodálkozóan néztem a szeme közé, mosolyogva elárulja, hogy tud ám magyarul is. Sok nyelvet tudok — úgymond — hát megtanultam magyarul is, járatom az „*Az Ujság*” című napilapot, ezt minden nap elolvasom s „*A Tenger*”-t is el szoktam olvasni. A legutóbbi áprilisi füzetben olvastam egy igen érdekes és alapos tanulmányra valló cikket a tengeri üledék képződéséről *Vadász Elemértől*. Mondja kérem, ki ez a Vadász Elemér. Felvilágosítottam, hogy ez egy fiatal, igen tehetséges geológus szaktársunk. Újra megdicséri a cikket s megjegyzi, hogy ezzel a kérdéssel ifjabb korban ő is foglalkozott, amikor négy éven át az óceánográfia tanára volt a fiumei haditengerészeti akadémián. Megkértem, hogyha már magyarul tud, folytassuk ezen a nyelven a további beszélgetést, mire mosolyogva beleegyezett, de megjegyezte, hogy még sohasem beszélt magyarul, ezért legyen elnéző, ha nem elég jó kiejtéssel vagy nem kellő hangsúllyal beszél. Erre azonban nem volt szükség, olyan jó, zamatos magyarsággal használta nyelvünket.

Igen rokonszenvesen és nagy elismeréssel emlékezett meg ezután az évek előtt a haditengerészetről tartott propaganda előadásaimról. Még a Magyar Adria Egyesület megalakítása előtt ugyains elhatároztam, hogy haditengerészetünket megismertetem a magyar közönséggel s ezt a kiválóan fontos közös intézményt közelebb hozom a nemzet szívéhez. Már régebben foglalkoztam ugyanis haditengerészetünkkel, beszélgettem erről *Spaun* tengeragggyal, egykori tengerészeti parancsnokkal, résztvettem több hadihajó vízrebocsátásán, amikor is megismerkedtem *Spaun* utódjával, *Montecuccoli* tengeragggyal, aki kérésemre szíves volt a polai haditengerészeti parancsnokságot utasítani, hogy ha ott jelentkezem, nekem haditengerészetünk szervezetére, személyzeti viszonyaira, felszerelésére minden felvilágosítást megadjanak és mindent megmutassanak.

Polába megérkezve, jelentkeztem a kikötő parancsnokánál, aki a legszívesebb barátsággal fogadott, kirendelte mellém *Zebegényi-Gründorf* magyar sorhajóhadnagyot, aki napokon át a legnagyobb készséggel fáradhatatlanul buzgólkodott, hogy mindent meglássak s mindenre megkapjam a kellő felvilágosítást. Felejthetetlen élmény volt számomra ez a pár nap, melyet a tengerészeti kaszinóban tiszteletemre rendezett barátságos estély fejezett be.

Igy felkészülve, személyes tapasztalataim s ezt kiegészítő tanulmányaim alapján összeállítottam egy estére való előadási anyagot haditengerészetünk történetéről s további céltudatos fejlesztésének magyar nemzeti szempontból is kiválóan fontos szükségességéről.

Ezt az előadást 75 vetített kép kíséretében legelőször Budapesten a Magyar Földrajzi Társaság keretében tartottam meg a régi Országház

zsúfolásig megtelt nagytermében. Majd a Ludovika Akadémia felsőbb tisztí tanfolyama parancsnokságának felkérésére megismételtem ott ezt az előadást, melyet *József főherceg* Ő Fensége is megtisztelt jelenlétével. A következő év elején a *kassai Kazinczy-Kör* nevében annak ügyvivő elnöke *Eöttevényi Nagy Olivér* jogakadémiai tanár hívott meg egy előadás tartására, aminek nagy készséggel tettem eleget s a szíves és kedves fogadtatásom és előadásom nagy sikerére ma is jóleső érzéssel emlékezem. Ugyanez év nyarára az *aradi Kölcsey Egyesület* kért fel, ennek az előadásnak megtartására. A városháza nagyterme zsúfolásig megtelt előkelő közönséggel, melyben a katnonaság a legmagasabb funkcionáriusokkal volt képviselve. — Előadásom nagy tetszést váltott ki. Elsőnek egy öreg altábornagy gratulált azzal a kedvesen naív megjegyzéssel, hogy hát kérem, honnan tudja ezt egy — civil. Amikor ezt a tengernagynak elmondtam, jó ízűt nevetett rá.

A további beszélgetés során szóba került a Fiumében épülő negyedik Dreadnought-típusú nagy csatahajó, amelyet magyar névre szándékoznak keresztelni. A tengernagy fölemlítette, hogy épen tegnap beszélt erről a császárral (így mondta, felség nélkül), de még nem állapodtak meg. Én a Hunyady nevet javasoltam, mire *Haus* nagy meglepetésemre ezt mondja: „Én Rákócziira gondoltam.” Különben e tekintetben az az eljárás, hogy két-három nevet hozunk javaslatba s hamiskás mosollyal hozzá teszi, a császár rendesen a negyediket választja.

Ennek kapcsán kifejezést adtam annak a gondolatomnak, hogy tulajdonképpen indokolt volna a hadiflottában a Magyarország részéről a közös költségekhez fizetett kvóta arányában megfelelő tagozást eszközölni, oly formán, hogy mindenfajta hajónak egyharmada magyar nevű lenne, magyar parancsnokkal s lehetőleg magyar személyzettel. Ez — nézetem szerint — nagy mértékben előmozdítaná a magyarság melegebb érdeklődését és rokonszenvét haditengerészetünk iránt. A tengernagy élénk figyelemmel fogadta ezirányú fejtegetésemet s mosolyogva jegyezte meg, hogy ez mind szép és talán helyes is volna, de egy nagy bökkenő van, nincs elég magyar törzstiszt a hajóparancsnoki állásokra s igen kívánatos lenne, ha az Adria Egyesület buzdítaná a magyar intelligenciát a haditengerészeti pályára.

Végezetül szóvá tettem, hogy nagy gondot okoz egyesületünknek, kít válasszunk meg védnökül. Én *Ferenc Ferdinánd* trónörökösre gondoltam, akinek *gróf Zichy János* kultuszminiszter úr szíves volt „*A Tenger*” első évfolyamát személyesen átnyújtani s aki közölte aztán a trónörökös érdeklődését és köszönetét. A tengernagy erre megjegyezte, hogy ez bizonyára jó lehetne az egyesület részére, mivel a trónörökös az osztrák Flotta-egyesületnek is védnöke s pillanatnyi gondolkozás után hozzá tette: „neki is jó lenne... nem ártana egy kis népszerűség Magyarországon”, figyelmeztet azonban bizalmasan, hogy a trónörökös nagyon erőszakos ember s megtörtént pl., hogy a Flotten Verein közgyűlésén az elnök neki nem tetsző beszédet mondott s erre rá izent, hogy adja be a lemondását. Ez a bizalmas figyelmeztetés aztán végkép elvette a kedvemet a trónörökös védnökségétől.

Ezzel búcsút vettem *Haus* tengernagytól, aki ismételten hangsúlyozta teljes elismerését és rokonszenves érdeklődését a Magyar Adria Egyesület működése iránt s kijelentette, hogy minden tőle függő ügyben számíthatunk támogatására.

A tengernagytól nyomban az egyetemre mentem *dr. Brückner* Ede professzorhoz, az osztrák Adria-kutató bizottság elnökéhez, aki már ismerősként nagy előzékenységgel fogadott. Elmondtam neki, mi járatban és minő eredménnyel voltam *Haus* tengernagnál s kértem hathatós támogatását a Magyar Adria Egyesület szándékolt tengerkutatása részére. Látható örömmel értesült arról, hogy a „*Najade*” hajót nekünk is rendelkezésünkre bocsátották s kéresemre szívesen beleegyezett a hajón általuk létesített berendezések igénybevételébe. Átnyújtotta egyszersmind az eddigi osztrák Adria-kutatásuk eredményeit tárgyaló kiadványokat s kijelentette, hogy ha az általunk szerzendő tengerkutatás dolgában esetleg részletesebb tájékoztatásra volna szükségünk, ő — egy távirati hívásra — szívesen lejön Budapestre, hogy személyesen megbeszélje velünk a teendőket. Ezt a rendkívüli nagy előzékenységet hálásan megköszönve, arra kértem, tegye lehetővé, hogy az ő legközelebbi időszakos kutató útjukra kiküldhessük egyesületünknek egy szaktudós tagját abból a célból, hogy a kutatás eszközeivel és módszereivel megismerkedjék s mi is ehhez mértén rendezzük és szervezzük a kutatásainkat. *Dr. Brückner* elvileg ehhez is szíves készséggel megadta a hozzájárulását, de kijelentette, hogy mivel a hajón a kutatásban résztvevő hat tudós részére van csak hajófülke, a Magyar Adria Egyesület kiküldöttje csak úgy lenne elhelyezhető, ha ere az útra a hajóparancsnokság egy tiszttel kevesebbet oszt be. Ha ezt kiesszözlöm, ők igen szívesen látják az egyesület kiküldöttjét. Erre nyomban visszamentem *Haus* tengernagyhoz, írásban is átnyújtottam ez irányú kéresemet, aminek a teljesítését lekötelő előzékenységgel meg is ígérte.

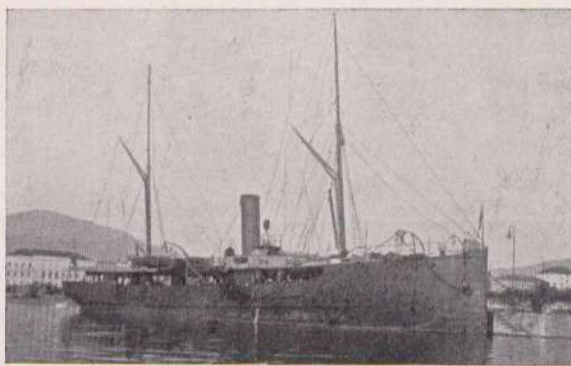
Bécsből ilyen kedvező eredményekkel haza érkezvén, miután írásban is megkaptuk a haditengerészeti parancsnokságtól a kedvező elintézését, úgy a „*Najade*” hajónak október hóban leendő rendelkezésünkre bocsátásáról, mint az augusztusi osztrák kutató út tartamára a mi kiküldöttünk részére a hajófülke biztosításáról: gondoskodni kellett legelőször is az osztrák kutató-útra való megfelelő kiküldetésről. Erre vonatkozólag a választás szinte magától értetődött. Egyesületünk kiváló képzettségű fiatal titkára *dr. Leidenfrost* Gyula székesfővárosi polgári iskolai tanár ugyanis már évek óta behatóan és nagy alaposággal foglalkozott a tengerbiológiai kérdésekkel, Fiumében az ottani állami tengerbiológiai állomás vezetőjével, *Garády Gauss* Viktor tengerészeti akadémiai tanárral és halászati felügyelővel, majd önállóan is több ízben vett részt kisebb kutató kirándulásokon, tüzetes tanulmányokat végzett a gyűjtött anyagon, nagy ambícióval és hozzáértéssel foglalkozott az összes oceanografiai problémákkal, s így teljesen hivatott volt arra, hogy a Magyar Adria Egyesület tengerkutatását megszervezze. Őt kértük fel tehát az osztrák Adria-kutató úton leendő részvételre azzal, hogy ez alkalommal úgy a kutatásnál használt műszerekről és eszközökről, azok beszerzési forrásairól és

költségeiről, valamint a kutatásnál használt módszerekről és eljárásról minden részletre kiterjedő tájékozódást igyekezzék szerezni.

Az osztrák Adria-kutató bizottság lekötelező szíves előzékenységgel fogadta egyesületünk kiküldöttjét, aki szakavatott közreműködésével kivívta az osztrák tudósok teljes elismerését s minden irányú tájékozódásával lehetővé tette egyesületünk első tengerkutató útjának gondos és alapos megszervezését.

Ehhez a szervezéshez azonban pénz, sok pénz kellett. Ami pedig — leginkább egyelőre — nem volt. A tengerkutató hajóra a gyűjtést ugyan már megindítottuk, de a király által adott 2000 koronán kívül az adományok nagyon gyengén csöpögtek. — *Lánczy* Leóba vettem ezért minden reményemet, aki oly melegen felkarolta a magyar tengerkutatás ügyét, s aki mint az Adria M. Kir. Tengerhajózási Társaság elnöke, ezen a címen is hívatva volt bennünket támogatni. Fölkerestem tehát, s kifejtve előtte az általunk tervezett

tengerkutatásnak a magyar tudományosságra való nagy jelentőségét, amit ő teljes mértékben méltányolt is, arra kértem, legyen szíves tengerkutató hajónk beszerzésének és a tengerkutatáshoz szükséges műszerek és eszközök költségeihez hozzájárulni, és pedig az Adria Tengerhajózási Társaság részéről 2000 koronával, a szintén elnöklete alatt álló

A NAJADE hadihajó.

Pesti Magyar Kereskedelmi Bank részéről 1000 és saját részéről szintén 1000 koronával. Kérésemet minden ellenvetés nélkül, a legnagyobb előzékenységgel szíves volt teljesíteni s csak úgy odavetve kérdezte, hogy „okvetlenül kell az, hogy én is adjak?” mire igenlő válaszmra azonnal intézkedett a 4000 korona kifizetése iránt. Amikor ezt a nagylelkűségét hálásan megköszöntem, ezekkel a szavakkal búcsúzott el: „Most pedig menj el *Ullmannhoz*, mondd el neki, mit kaptál tőlem, ő is adja le az obulusait.” Megfogadtam a szíves jótanácsot s azonnal fölkerestem *Ullmann* Adolf báró barátomat, a Hitelbank vezérigazgatóját, aki kérésemre a Magyar Keleti Tengerhajózási Társaság részéről 1000 koronát, a Hitelbank részéről szintén 1000 K.-t, s a M. Kir. Folyam- és Tengerhajózási Társaság részéről 500 K.-t adományozott tengerkutatási céljainkra.

Ilyképen együtt volt a pénz, amivel be lehetett szerezni a tengerkutatáshoz szükséges műszereket és eszközöket. — S az augusztus havi osztrák tengerkutató útról gazdag tapasztalatokkal visszatért *Leidenfrost dr.*-ral együttesen azonnal megrendeltük — részben távirati úton — Kopenhágában, Krisztiániában, Londonban, Berlinben, Triesztben és Pólában a műszereket,

hálókat s az összes szükséges felszereléseket. — Így felkészülve egyesületünk első Adria-kutató-expedíciója *dr. Kövesligethy* Radó egyetemi tanár és *Leidenfrost* Gyula dr. tagtársunk vezetésével október 10-én indult útnak Fiuméból a „*Najade*” hadihajóval, október 31-ig volt munkában s gazdag zsákmánnyal tért meg. A kutató út megkezdésekor táviratilag üdvözlöttük *Haus* Antal tengernagyot és *Lánczy* Leót, kifejezve hálás köszönetünket azért a támogatásért, mellyel lehetővé tették a magyar tudományosságnak az Adriai tenger természeti viszonyainak tanulmányozásában való részvételét, alapját vetve meg ezzel a magyar oceanografiai tudománynak.

A Magyar Adria Egyesület első tengerkutató expedícióján részt vevők.
(A felvételt a *Najade* előfedélzetén Castelumsechio öblében Kormos Tivadar egyetemi m.-tanár, az expedíció tagja készítette.)

Felső sorban balról jobbra: *Leidenfrost* Gyula, az Adria Egyesület titkára, *Lóczy* Lajos egyetemi tanár, a Földtani Intézet igazgatója, *Kövesligethy* Radó egyetemi tanár, az Adria kutató-bizottság elnöke, *Roediger* Ernő fiumei révkapitány, *Gonda* Béla min. tanácsos, az Adria Egyesület elnöke, *Marschall* Werner báró korvettkapitány, a *Najade* parancsnoka, *Margelik* Tódor sorhajóhadnagy, *Róna* Zsigmond, a Meteorológiai Intézet igazgatója. Középen két oldalt: *Schwalm* Amádé, a fiumei Kiviteli Akadémia tanára, *Hankó* Béla egyetemi tanárségéd.

Az alsó sorban balról jobbra: *Réthey* Antal, a Meteorológiai Intézet asszisztense, *Lengyel* Béla fiumei gimnáziumi tanár, *Koch* Nándor budapesti gimnáziumi tanár, *Soós* Lajos Magyar Nemzeti Múzeum-i őr, egyetemi m.-tanár, *Prinz* Othmár fregatthadnagy, *Szilber* József, a budapesti egyetemi földrajzi intézet asszisztense.

(1914. április 13-tól május 9-éig rendezte a Magyar Adria Egyesület a második tengerkutató *Leidenfrost* Gyula vezetésével s igen gazdag s nagy tudományos értékű eredménnyel. A harmadik expedíció júliusra volt tervezve, de a háború kitörése ezt megakadályozta, s Trianon — reméljük, hogy csak ideiglenesen — megszakította az egyesület ez irányú tudományos működését.)

* * *

Augusztus hó elején értesültünk, hogy a Fiumében épülő Dreadnought típusú nagy csatahajó a *Szent István* nevét fogja viselni.

A Magyar Adria Egyesület a haditengerészet iránt az országos érdeklő-

dés fölkeltését és ápolását egyik kiválóan fontos feladatául tűzvé ki, a legnagyobb örömmel üdvözölte a hazai földön épült nagy csatahajónak *Szent István*-ról történt elnevezését s elhatározta, hogy a hajót megajándékozza *Szent István* királyunkat ábrázoló nagyobb méretű díszes bronz-plakettel. Az erre vonatkozó átiratunkra, melyben egyszersmind kifejezést adtunk haditengerészetünk nagy nemzeti hivatása iránt érzett meleg rokonszenvünknek a cs. és kir. hadügyminiszteriumnak *Haus Antal* tengernagy vezetése alatt álló tengerészeti osztálya a következő szép és megtisztelő levelet intézte egyesületünk elnökségéhez:

„A folyó évi augusztus 13-án kelt nagybecsű átiratára válaszulva, van szerencsénk a tekintetes Elnökség szíves tudomására hozni, hogy a legnagyobb készséggel és igaz örömmel találkozunk részünkről azon nemes, szép szándéka, mely szerint az Egyesület Ö Felsége, „*Szent István*” csatahajóján leendő elhelyezés végett *Szent István* királyt ábrázoló, márványba foglalt bronz-plakettet óhajt felajánlani.”

„A hadügyminiszterium tengerészeti osztálya különös szerencsésének tartja a tekintetes Elnökséggel közölhetni, hogy ezen szép és szelletes ajándékot örömmel fogadja el és úgy ezért, mint a cs. és kir. Haditengerészet iránt tanúsított meleg rokonszenvének nyilvánításáért legbensőbb köszönetét fejezi ki.”

„Kifejezett kívánságának megfelelőleg a plakettnek ezen hajó parancsnoki szalonjában annak idején leendő elhelyezésére, illetve átadására vonatkozó utasítások innen fognak megadatni.”

A bronz-plakettet, melyet felkérésemre *Szödy Szilárd* budapesti jeles szobrász-tanár, közismert kiváló művészetével tervezett — *Szent István* királyunkat álló alakban, teljes királyi díszben, jobbját kardja markolatán, baljában a kettős keresztet tartva, fején a magyar szent koronával ábrázolja. A plakett 27 cm. széles és 63 cm. magas, mely egy 47 cm. széles és 88 cm. magas fekete csiszolt gránitra van erősítve. A plakett aljára felkérésemre *Beöthy Zsolt* barátom volt szíves a következő magas szárnyalású, eszme-gazdag emlékszavakat fogalmazni:

A Magyar Adria Egyesület által a *Szent István* csatahajó részére adományozott *Szent István*-plakett.

„Amilyen szerencsével indította SZENT ISVÁN hazánk hajóját a történelem tengerére, az a szerencse kísérje Ő Felsege e hajójának minden útját.
A Magyar Adria Egyesület.”

1914. január 17-én volt kitérve a hajó ünnepélyes vízrebocsátása. Egyesületünk meghívása mellett én külön meghívót kaptam, melyben a legmagasabb előkelőségek számára készült dízsátorban volt az elhelyezkedésem kijelölve. A plakettet magammal vittem s átadtam a fiúmei haditengerészeti parancsnokságnak. Az ünnepélyre díszmagyar öltözetben megjelenve, *Haus* tengernagy végtelenül megtisztelő előzékenységgel maga segített a kocsiból kiszállanom s bemutatott a már ott levő előkelőségeknek. A később érkezők közül egy daliás szép fiatalember festői díszben, fehér köpenyvel a vállán elém jött és

A dízsátor a Szent István csatahajó ünnepélyes vízrebocsátásánál.
Ebben volt kiállítva a Szent István-plakett.

bemutatkozott: Czartoriszky herceg. A gyülekezés befejeztével felvonultunk a dízsátorba: kellemes meglepetésemre a sátor középső árbóc-oszlopán el volt helyezve az egyesületünk által adományozott „Szent István-plakett”, bábékoszorúval övezve s előtte pálmákkal díszítve. A hajó vízrebocsátásának megtörténte után a hajó keresztanyja, *Mária Terézia* főhercegnőnek *Haus* tengernagy mindnyájunkat bemutatott, én rám az osztrák Flotta Egyesület elnöke mellett került a sor, mintegy jelezve, hogy a magyar flotta egyesületet a Magyar Adria Egyesület képezi. A főhercegnő igen meleg szavakban fejezte ki előttem, hogy milyen szép a plakett s milyen szép és nemes eszme volt az egyesület részéről ezzel az igazán kedves emlékekkel tisztelni meg a hajót. A jelenlevők mindnyájan a legnagyobb érdeklődéssel szemlélték a szép plakettet s dicsérték az egyesület hazafias elgondolását, *Haus* Antal tengernagy pedig, amidőn legmelegebb köszönetét fejezte ki az ünnepségen való megjele-

nésemért s az egyesület szellemes ajándékaért, egyszersmind kijelentette, hogy a haditengerészet mindvégig kellemes emlék gyanánt fogja ezt a plakettet Ő Felsege *Szent István* hajóján megőrizni.

A vízrebocsátás után *Haus* tengernagy által adott bankettre szintén meghívatván, mikor odaérkeztem, *Reissig* sorhajóhadnagy, a tengernagy szárnységéde azzal fogadott, hogy *Haus* már két ízben is kérdezte, megjöttem-e már. Én természetesen azonnal hozzá siettem s melegen gratuláltam a vízrebocsátás fényes sikeréhez s hálás köszönetemet fejeztem ki az irányomban s ezel közvetlen a Magyar Adria Egyesület iránt tanúsított rendkívül megtisztelő kedves fogadtatásért.

* * *

Szorosan véve, nem tartozik ugyan ennek a megemlékezésnek a keretébe, de mivel a *Haus* tengernaggal 1913. június 8-án folytatott beszélgetésem adta rá az impulsust s a későbbiek kapcsán ez is beilleszkedik a *Haus* Antal tengernagynak, a Magyar Adria Egyesület iránt és irántam tanúsított meleg érdeklődésébe és rokonszenvébe: helyénvalónak látom itt megemlíteni azt az egyesületünkre nézve oly rendkívül nagy megtiszteltetést, mely szerint az 1914. évi június 31-én kelt hivatalos értesítés szerint *Károly Ferenc József* trónörökös Ő Fensége egyesületünk védnökségét legkegyelmesebben elfogadni méltóztatott. — Érdekesnek tartom megemlíteni ennek az előzményeit. — Még 1914. január végén megküldtem a főhercegnek „*A Tenger*” három évfolyamát. Erre március 5-én *Lobkovitz* herceg ezredes, udvarmester, táviratilag közölte, hogy Ő császári és királyi Fensége *Károly Ferenc József* főherceg úr „*A Tenger*” folyóirat három évfolyamát a legnagyobb készséggel és érdeklődéssel elfogadni és e szíves figyelmünkért legforróbb köszönetét kifejezni méltóztatott. Ez a meleghangú távirati köszönet vezetett arra a gondolatra, hogy ez a fiatal főherceg, mint leendő trónörökös, alkalmas lenne az egyesület védnökéül. Kérdést intéztem ezért *Lobkovitz* herceghez, a főherceg udvarmesteréhez, vajjon Ő Fensége hajlandó lenne-e elvállalni egyesületünk védnökségét. Erre — hosszabb idő multán — aminek bizonyára az volt az oka, hogy a főhercegnek a védnökség elfogadására engedélyt kellett kérni a Király Ő Fenségétől, — június 15-én táviratilag értesített *Lobkovitz* vezérőrnagy, hogy a védnökség átvételére irányuló Ő császári és királyi Fenségéhez intézett folyamodványt, a kamarai előljáráshoz, Wien, Hetzendorfba küldjük. Ez a távirati értesítés már tulajdonképen a védnökség elvi elfogadását tanúsította s a többi csak formaság volt, közbe jött azonban a sarajevói gyilkos merénylet, melynek Ferenc Ferdinánd trónörökös feleségével együtt áldozatul esett s *Károly Ferenc József* főherceg lett a trónörökös. A védnökség elvállalására vonatkozó kérvényt július 6-án terjesztettük fel: hivatkozunk ebben *Haus* Antal tengernagy, haditengerészeti parancsnok nagylelkű és kiválóan fontos támogatására, mellyel lehetővé tette egyesületünk részére az Adriai tenger tudományos kutatását s hangsúlyoztuk, hogy az alapszabályainkban magunk elé tűzött nagyfontosságú feladatokat csak oly megértő hatalmas pártfogó védőszárnnyai alatt remélhetjük megvalósítani, aki — mint

a végtelen Oceánon a világító torony ragyogó fényével irányítja hajónk minden útját és biztosítja kitűzött révbe jutását. Ebben a meggyőződésben kértük egyesületünk védnökségének legkegyelmesebb elfogadását.

KÁROLY FERENC JÓZSEF
trónörökös főherceg.

A kedvező válasz nemsokára megjött s mi nagy reményeket fűztünk ehhez a védnökséghez. A csakhamar kitört világháború azonban megakadályozta a trónörökös főherceget egyesületünk támogatásában, sőt megbénította magának az egyesületnek oly szép sikerrel megkezdett tudományos működését is, s „A Tenger” is túlnyomóan a tengeri hadműveletek ismertetésére fektette a fősúlyt, amiben nagy segítségünkre volt a *Haus Antal* tengernagy vezetése alatt álló haditengerészeti parancsnokság. Különben védnökünkkel is állandóan ébrentartottuk az egyesület iránt való érdeklődést.

I. Ferenc József elhunytával védnökünk Ausztria császára és Magyarország apostoli királya lett. Az elhunyt uralkodó halála felett legmélyebb részvétünket fejeztük ki immár legmagasabb védnökünknek, másrészt Ő Felsége a kabinetiroda útján szíves köszönetét kifejezni kegyeskedett. — Majd *Gáspár*

Károly Ferenc József trónörökös főherceg látogatása a „Viribus Unitis” csatahajón. 1. A trónörökös. 2. Lobkovitz herceg, vezérőrnagy, főudvarmester. 3. Haus Antal tengernagy.

Dezső festőművész-tanár tagtársunk által készített művészi kiállítású díszes üdvözlő iratban hódoltunk az új királynak, aki ezt szintén köszönettel fogadni kegyeskedett. Nemsokára azt a szomorú, szinte lesújtó értesítést kaptuk, hogy a király *Ő Felsége* előzőleg viselt összes védnöki méltóságáról lemondott, s így egyesületünk védnökségét sem tarthatja meg. Bármily fájdalmasan érintett is ez az elhatározás, úgy gondoltam, hogy ebbe nem szükséges okvetlenül belenyugodni. S hivatkozva egyesületünk nagyfontosságú nemzeti és kulturális törekvéseire, azzal a legalázatosabb kéréssel járultam *Ő Felségéhez*, hogy egyesületünk védnökségét megtartani, illetőleg újból elfogadni kegyeskedjék. A legnagyobb örömünkre rövidesen megkaptuk a hivatalos értesítést, hogy a király *Ő Felsége* a Magyar Adria Egyesület védnökségét megtartani, illetve újból elfogadni kegyeskedett. Rendkívül nagy megtiszteltetés és kitüntetés volt ez egyesületünk részére, mert Magyarországon rajtunk kívül csupán a Magyar Vörös Kereszt Egyesület védnökségét töltötte be a király. Siettünk is leghálásabb hódolatteljes köszönetünket újabb feliratban a trón zsámolyához juttatni. Ohajtottam volna ezt küldöttségileg is kifejezni, de azt az értesítést kaptam a kabinetirodától, hogy *Ő Felsége* a háború alatt küldöttséget nem fogad. Bár a háború lehetetlenné tette, hogy legmagasabb védnökünk egyesületünk iránt megfelelő érdeklődést tanúsítson, de azért alkalmilag módot találtunk arra, hogy *Ő Felsége* egyesületünk működéséről tájékozódást szerezzen. Elősegítette ezt az a kedvező körülmény, hogy a kabinetiroda főnöke, *Nagy Géza báró* belépett tagul egyesületünkbe s a közgyűlés által választmányi taggá megválasztatván, azt szíves köszönettel elfogadta. — Neki köszönhattük azt a kitüntetést, amelyben egyesületünket *Ő Felsége* 1918-ban részesítette. Ebben az évben ugyanis egy Flotta-Naptárt szándékoztunk kiadni s így fölkértem *Nagy Géza báró*, kabinetirodai főnök választmányi tagunkat, legyen szíves a naptár részére *Ő Felségétől* sajátkezűleg írt emléksorokat kieszközölni. A háború reánk

IV. KÁROLY
Magyarország apostoli királya.

IV. KÁROLY király
utolsó arképe.

lag módot találtunk arra, hogy *Ő Felsége* egyesületünk működéséről tájékozódást szerezzen. Elősegítette ezt az a kedvező körülmény, hogy a kabinetiroda főnöke, *Nagy Géza báró* belépett tagul egyesületünkbe s a közgyűlés által választmányi taggá megválasztatván, azt szíves köszönettel elfogadta. — Neki köszönhattük azt a kitüntetést, amelyben egyesületünket *Ő Felsége* 1918-ban részesítette. Ebben az évben ugyanis egy Flotta-Naptárt szándékoztunk kiadni s így fölkértem *Nagy Géza báró*, kabinetirodai főnök választmányi tagunkat, legyen szíves a naptár részére *Ő Felségétől* sajátkezűleg írt emléksorokat kieszközölni. A háború reánk

nézve kedvezőtlen kimenetele már ekkor előre vetette ugyan az árnyékát, annál kedvezőbb hangulatot, bizakodó érzést keltett bennünk, hogy a kabinetiroda 1918. évi június 10-én a királynak tengernagyi egyenruhában készült legújabb arcképét s a következő sajtókezelőleg írt emléksorait küldte az általunk tervezett, de az összeomlás folytán már meg nem jelent „Flotta-Naptár” részére.

„Haditengerészetemnek a világháborúban elért kiváló sikerei biztosítják a háború befejezése után a magyar kereskedelmi tengerhajózásnak hön óhajtott felvirágzását. Károly.”

Haditengerészetünk soha el nem homályosult harci dicsőségének talán utolsó dokumentuma ez a királyi kézirat, mely Felséges írójának a Magyar Adria Egyesület s a magyar tengeri hajózás iránt érzett meleg rokonszenvét oly meghatóan juttatja kifejezésre.

(Trianonban Magyarország rettenetes megcsönkítésével az uralkodóházra is kimondották a trónfosztást. Egy szerencsétlen kálvária-járás után a győztes hatalmak számkivetésbe küldték Károly királyt s ott — Funchalban, Madeira szigetén, 1922. április 1-én elhunyt. Egyesületünk külön ülésben adózott felséges védnöke nemes emlékének s az özvegy királynéhoz részvétáviratot intézett, melyért a Felséges asszony köszönetét főudvarmestere tolmácsolta.)

(A fentiekre vonatkozó képek és okmányok ki vannak állítva az egyesület helyiségében.)

* * *

Egyesületünk 1914. május 24-én tartott közgyűlésén tiszteletbeli tagjává választotta meg *Haus* Antal tengernagyot. Az erről szóló értesítésre a következő levelet intézte hozzám, mint az egyesület elnökéhez:

Póla, 1914. június hó 12-én.

Méltóságos Miniszteri Tanácsos Úr!

A Magyar Adria Egyesület azáltal, hogy tiszteleti tagjául megválasztott, oly kitüntetésben részesít, melyet annyival inkább nagyra becsülök, mivel ezen egyesület törekvéseit megalakulása óta a legnagyobb érdeklődéssel s a legmelegebb rokonérzéssel kísérem és eddig elért sikerei őszinte örömmel töltenek el.

Azonban az egyesületnek nemcsak tudományos működését méltányolom és becsülöm nagyra. Az egyesület önzetlen és hazafias működésével felkeltette hazájában az érdeklődést a tenger és partvidéke, valamint a vele kapcsolatos összes kérdés iránt, felhívta a közönség figyelmét a tenger kulturális, nemzetgazdasági és politikai fontosságára s ezáltal a cs. és kir. haditengerészetet is az országban mindinkább ismertté és népszerűvé tette.

Mi sem természetesebb, mint hogy a haditengerészet ezen hazafias törekvést örömmel és hálás elismeréssel üdvözli és az egyesület támogatására szívesen tesz meg és fog megtenni mindent, ami hatalmában áll.

Midőn Méltóságodat arra kérem, hogy a nagyrabecsült egyesületnek a nekem tanúsított magas kitüntetésért örömteljes és mélyen érzett köszönetemet tolmácsolni s a mellékelt 100 koronát a tengerkutató hajó számára szerény hozzájárulásomként szívesen fogadni méltóztassék, maradok kiváló tiszteleten kifejezésével Méltóságodnak kész hiva

Haus tengernagy.

Midőn a „Magyar Adria Könyvtár” első hat füzetét megküldtük a tengernagynak, ezt a következő (egyetlen német nyelvű) levélben köszönte meg:

Euer Hochwohlgeboren!

Für die libenswürdige Übersendung der ausgezeichnet gelungenen Heftchen Ihrer Zeitschrift „Magyar Adria Könyvtár“ bitte ich meinen aufrichtigsten Dank entgegenzunehmen.

Ich würdige im vollsten Mass das hochpatriotische Wirken Ihres geschätzten Vereins und versichere Sie auch in Hinkunft meiner vollsten Unterstützung bei Ihren Bestrebungen, der Adria und unserer Flotte die Sympathien der tapferen Nation der Ungarn im weitesten Masse zuzuwenden.

Mit dem Ausdrücke meiner vorzüglichsten Hochachtung

Haus
Admiral.

A Magyar Adria Könyvtár részére egy füzetet irattunk a *Tengerészpályákról* s a kéziratnak a haditengerészeti pályákra vonatkozó részét megküldtem Haus tengernagynak azzal a kéréssel, hogy azt átnézetni szíveskedjék.

Erre a következő levelet kaptam:

Pola, 1915. november 26-án.

Méltóságos Miniszteri Tanácsos Úr!

Nagy örömmre szolgál újra meg újra megfigyelhetnem, milyen buzgó tevékenységet fejt ki a Méltóságod elnöksége alatt működő Magyar Adria Egyesület hazafias és fenkölt céljaiért. A Magyar Adria-könyvtárban kiadandó füzet, melyet Méltóságod hozzám juttatni szíveskedett, erre újabb bizonyítékkal szolgál s közelebb hozván a magyar társadalmat a tengerészethez, hozzájáruland közös célunk eléréséhez.

A füzet kéziratát kezeihez visszaintézvén, kiemelem, hogy a meleg szívvel s folyékony stilussal íródott könyvecske szövegén csak kevés változtatás történt, főleg ottan, ahol a legújabb fejlemények és újítások érdemleges javításokat kívántak meg, azután a bevezetésen, mely a zászlókérdéssel foglalkozván, még nem ismerhette a legújabbban a magyar kormányok által közös megállapodással elért eredményt.

A Magyar Adria Egyesületnek hatalmas föllendülést kívánok s bizvást remélem, hogy nemes céljaihoz Méltóságod ernyedetlen és biztos vezetése alatt közelebb fog jutni.

Legmélyebb tisztelettel

Haus
tengernagy.

Amikor pedig felkértem, hogy a *Tengerészpályákról* szóló füzethez lenne kegyes előszót írni, ezt igen szívesen megtette s a következő előszóval tisztelte meg füzetünket:

„A nemzetek mai titáni harcának legmélyebb értelmet a tengerért való küzdelem ad. A négyes szövetség hadseregei és flottái meg fogják szerezni — Isten segedelmével — mindenki számára a tengerek szabadságát.

Ezt a nagy győzelemdíjat azonban az eljövendő békében hazai ifjúságunknak kell a tengeremelléken, a tengeren és tengerentúl szorgalommal és munkával megtartani.

Haus Antal
tengernagy.

* * *

49369.

A *Szent István* csatahajó parancsnoka, *Grassberger Ödön* sorhajókapitány 1915. november hó 29-én kelt levelében közölte velem, hogy elérkezett az ideje annak, hogy a hajónak a Magyar Adria Egyesület által ajándékozott „Szent István-plakett” a tengernagyi lakásban a számára kijelölt helyen beépíttessék. Közölte egyszersmind, hogy a hajó tisztkara és legénysége ünnepélyes formában szeretné helyére juttatni a Magyar Adria Egyesület bizalmának e becses jelét, mely ünnepségnek fénypontja az lenne, ha az egyesület tagjai az ünnepségen képviselve volnának. Ez alkalomból a parancsnok a törzskar és a legénység nevében hálás köszönetét fejezte ki hajójuk e kitüntetéséért, ama biztosítással, hogy a Magyar Adria Egyesület tagjai bármikor szívesen látott vendégei lesznek a hajónak, kijelentvén egyúttal, hogy a császár-királyért és a hazáért való küzdelemben mindig iparkodni fognak, hogy méltókká tegyék magukat az egyesület bizalmára.

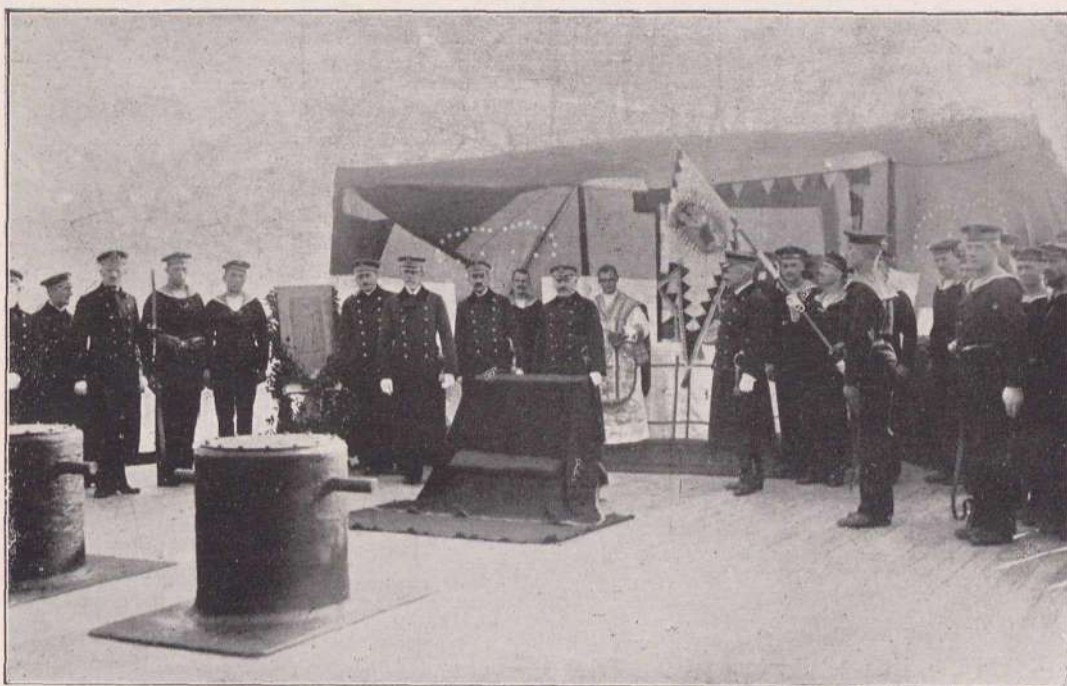

HAUS ANTAL
a „Viribus Unitis”
csatahajón.

A háborús viszonyok lehetetlenné tették, hogy az egyesület a központból külön küldöttséggel vegyen részt a hazafias és kiváló nemzeti jelentőségű ünnepségen, ezért levélben felkértem *Horthy Miklós* sorhajókapitány tagtársunkat egyesületünk képviselőjére. Nagy sajnálatunkra azonban arról értesített *Haus* tengernagy, hogy *Horthy* rendkívül fontos küldetésben távol van, ahonnan lehetetlen eltávoznia, ezért arra kér, hogy *Sztankovich Miklós* cs. és kir. korvettkapitányt, Ő császári és királyi Felsege szárnysegédjét, egyesületünknek szintén érdemes tagját bizuk meg a Szent István-plakettnek a Magyar Adria Egyesület nevében leendő átadásával. Ez meg is történt s kivüle még felkértük az egyesületünk képviselőjében való megjelenésre osgyáni *Rónay Tibor* sorhajóhadnagy, *Malatinszky Ferenc* fregatthadnagy, *Vécsei Sándor* sorhajóorvos és *Széll Lehel* gépészfőmérnök egyesületi tagokat, egyszersmind azzal a kérelemmel járultam *Haus Antal* tengernagy, haditengerészeti parancsnok úrhoz, egyesületünk nagy-érdemű tiszteleti tagjához, hogy az ünnepséget magas megjelenésével megtisztelni kegyeskedjék s a legőszintébb örömünkre szolgált a tengernagy azon megtisztelő kijelentése, melyszerint (hogy szóról-szóra idézzem) „*Én magam örömmel jelenek meg az ünnepen, amely háborús időkben fog emlékeztetni reá, milyen érdeklődéssel és szeretettel függ a magyar hazának közönsége tengeri védő erején.*”

Az ünnepélyt 1916. január 6-ára, Vízkereszt napjára tűzték ki. A hajó

tisztikara és legénysége ünnepi díszöltött erre a nevezetes napra s hajón oltárt állítottak fel az ünnepi misével kapcsolatos beszterelés céljára. Dél-előtt 10 órakor érkezett a hajóra *Haus Antal* tengernagy, *Fiedler Pál* altengernagy és *Rodler József* ellentengernagy kíséretében. Az egyesületünk által adományozott *Szent István-plakett* a hajó fedélzetén volt elhelyezve, babérokoszorúval övezetten s körül csoportosultak az egyesület képviselői. A tengernagy fogadtatása után *Sági József*, a hajó lelkesze szentmisét celebrált s utána *sztapári Sztankovich Miklós* korvettkapitány a Magyar Adria Egyesület nevében hazafias szép beszéd kíséretében adta át a plakettet, mire

A Szent István-plakett ünnepélyes átadása. Résztvevők balról jobbra: Malatinszky fregatt-hudnagy, Széll gépészfőmérnök, két matróz, a Szent István-plakett, Sztankovich korvettkapitány, Haus Antal tengernagy, Rodler József ellentengernagy, Fiedler Pál altengernagy, Sági lelkesz, Grassberger sorhajókapitány, a Szent István csatahajó parancsnoka, mögötte egy altiszt, a magyar nők által ajándékozott díszzászlót tartja.

Grassberger Ödön sorhajókapitány, a Szent István csatahajó parancsnoka, ugyancsak magas szárnyalású lelkes beszéd kíséretében vette át a hajó részére a hazafias lelkiülettel felajánlott szép ajándékot s ugyancsak átvette azt a művészi női kezek által készített díszlobogót, melyet magyar honleányok készítettek s *Rákosi Jenő* közvetítésével ajándékoztak a hajónak. A hajóparancsnok lelkes beszédére felhangzott a hajó magyar legénységének ajakáról a Himnusz s az imaszerű szent fohász elhangzása után *Sági* lelkesz besztertelte a plakettet és a zászlót s rövid buzdító beszédet intézett a hajó legénységéhez. A császári néphimnusz hatalmas akkordjai zárták be a fényesen sikerült — mondhatni — nemzeti ünnepélyt, mire a Szent István-plakettet

bevették a parancsnoki szalonba s ott elhelyezték, a zászlót pedig kitűzték a parancsnoki hidra.

Az ünnepély programmszerű befejeztével a hajóparancsnoka további buzdításul felolvastatta az ünnepély alkalmából hozzá intézett következő levelemet:

„A reánk nézve oly lélekemelő nemzeti ünnepélyen egyesületünk méltó képviselote mellett lélekben velem együtt egész igazgatóságunk igaz magyar szívvvel, a legmagasztosabb hazafias érzéssel vesz részt. Vezérelje a mi Szent Istvánunkat s vele a mi nagyrahivatott egész flottánkat a magyarok nagy Istene dicsőségről-dicsőségre, áldja és szentelje meg nemes tüztől hevített vitéz tengerészeinket, hogy diadalmas őrei és megőrzői legyenek a mi Adriánknak.”

Az ünnepély alkalmából egyesületünk képviselője hódoló táviratot intézett magas védnökünkhöz, *Károly Ferenc József* trónörökös főherceghez, amit Ő Fensége köszönettel tudomásul venni s egyúttal a valóban hazafias egyesület további hathatós fejlődésére legjobb kívánatait kifejezni kegyeskedett.

Haditengerészetünk nagyérdemű parancsnoka, aki magas megjelenésével ennek az ünnepélynek nemcsak kiváló dísz és fényt kölcsönzött, de azt egyszersmint az egész haditengerészet ünnepévé avatta, a hajóról távozóban, felkérte egyesületünk képviselőjét, *Sztankovich Miklós* korvettkapitányt, hogy a Magyar Adria Egyesület elnökségének a Flotta iránt tanusított élénk érdeklődéséért az egész haditengerészet köszönetét ez alkalomból is kifejezésre juttatta.

* * *

Egyesületünk nagy örömmel értesülvén *Haus Antal* tengernagynak 1916. május 1-én vezértengernaggyá (Grossadmiral) történt legfelsőbb ki nevezéséről, meleghangú levélben üdvözölte kiváló tiszteleti tagját, mire 1916. május 13-iki kelettel a következő választ kaptuk:

Méltóságos Elnök Úr!

Jóleső tudat, hogy a Méltóságod buzgó elnöksége alatt virágzó Magyar Adria Egyesület szívének melegével s becses szellemi támogatásával haditengerészetünk mellett áll örömben és bánatban.

Bár a tevékeny egyesület legutóbbi megnyilatkozása egyenesen nekem szól, bőkezűen szórva az elismerést reám Ő Felsége legújabb kegyének közzététele alkalmával, tudom és szeretem tudni, hogy bennem a tengeri haderő erényeit, annak önfeláldozó kitartását és halk, de szívós eltökéltségét méltóztatott magasztalni.

Én is kérem az Istent, hogy emez erények édes hazánk máig még ellenségtől szűz partjain és a mi tengerünkön sohse fogyhassanak.

A Magyar Adria Egyesület vegye ilyen értelmében köszönetemet megtisztelő üdvözlétéért, melyet szívből viszonozok. Nagyfontosságú kulturális, valamint nemzeti törekvéseinek szívesen fogok minden nekem nyíló alkalmat megragadni.

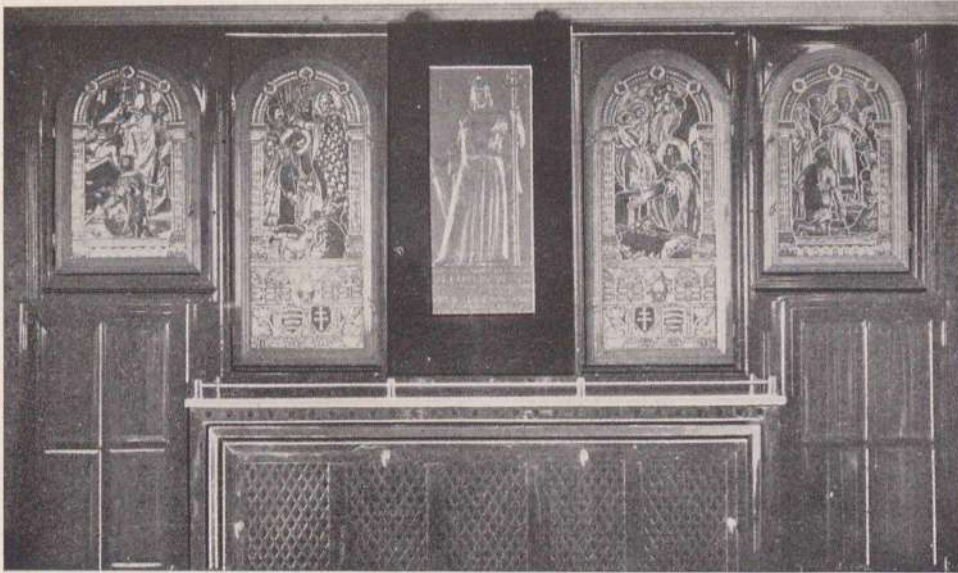
Mély tisztelettel

*Haus
Grossadmiral.*

(Az ünnepéylről fölvert fényképek ki vannak állítva az egyesület helyiségében.)
 (Egyesületünknek ezen az ünnepélyen volt képviselője jelenleg a jugoszláv haditengerészet altengernagya; a mult évben hozzám intézett levelében igen kedvesen emlékezett meg „a régi szép időkről”.)

* * *

Az egyesületünk által a *Szent István* csatahajónak ajándékozott Szent István-plakett elhelyezése után, a plakett művészi hatása szempontjából kívánatosnak mutatkozott a plakettől jobbra és balra levő két-két kis ablakba megfelelő művészi kivitelű üvegfestmények behelyezése. Ennek folytán egyesületünk *Palka József* budapesti jeles üvegfestőnél megrendelte a négy üveg-

A Magyar Adria Egyesület adománya Ő Felsége „Szent István” csatahajóján.
 A Szent István-plakett az üvegfestményekkel.

festményt, amelyek a Szent István életéből vett következő jeleneteket ábrázolják: 1. Vajk keresztelése, 2. Szent István koronázása, 3. Szent István felajánlja a koronát Szűz Máriának, 4. Szent István jótékonyága. Ezeket az üvegfestményeket megküldtük a hajó parancsnokának, *Grassberger Ödön* sorhajókapitánynak, aki elhelyeztetvén a festményeket, a következő levélben köszönte meg az újabb adományt:

Méltóságos Elnök Úr!

A Magyar Adria Egyesület nagylelkű ajándéka a Szent István csatahajónk számára szerencsésen megérkezett s művészi kivitelével, amely pompásan beillik a Szent király plakettjének környezetébe s az egész fülke hatását a szemlélőre megsokszorozza, általános és osztatlan csodálatot és örömet keltett. A csatahajó tisztjei és legénysége velem együtt ezen nagyszerű emléktárgyban a Magyar Adria Egyesület érdeklődését és szeretetét a tenger és haditengerészetünk iránt látják újra megerősítve s köszönetüket az egyesület, valamint

*buzgó és tevékeny Elnöksége iránt ezen úton kívánják általam kinyilvánítani.
Őszinte tisztelettel*

*Grassberger Ödön sorhajókapitány,
Ő Felsege Szent István hajójának parancsnoka.*

Ezen újabb adományunkat kegyes volt *Haus Antal* vezértengernagy úr személyesen is megtekinteni s a képek fölött „elragadtatását” fejezte ki. Erre vonatkozó levelünkre pedig 1916. évi július 24-én a következő meleg szavakkal válaszolt:

Méltóságos Uram!

Becses soraít hálás köszönettel vettem. A „Szent István” csatahajó parancsnokának jelentése szerint a Szent István életéből vett 4 kép a plakett szépségéhez valóban nagyban fog hozzájárulni; ép ezért ezen újabb adományt — mint a hazafiságnak és a haditengerészet iránt való rokonszenvnek e további jelét — a legnagyobb örömmel és legbensőbb hálával fogadom el.

Nagyrabecsülésem kifejezése mellett kész híve

*Haus
Grossadmiral.*

Amikor pedig a Lipót-rend nagykeresztjével történt legfelsőbb kitüntetése alkalmából üdvözlöttük, a következő sorokban köszönte meg megemlékezésünket:

1916. december 1-én.

Igen tisztelt Miniszteri Tanácsos Úr!

Méltóságos Uram!

Kérem fogadja a Magyar Adria Egyesület szívből jövő meleg s baráti jó kívánságaiért leghálásabb köszönetemet.

Nagyrabecsülésem mellett kész híve

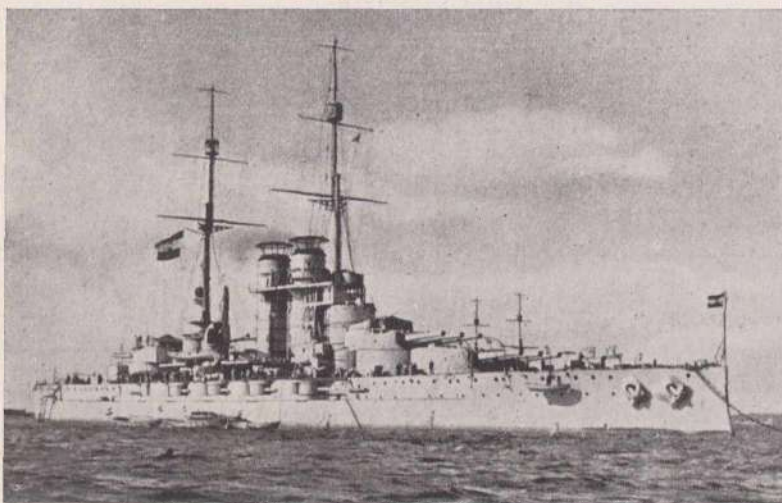
*Haus
Grossadmiral.*

* * *

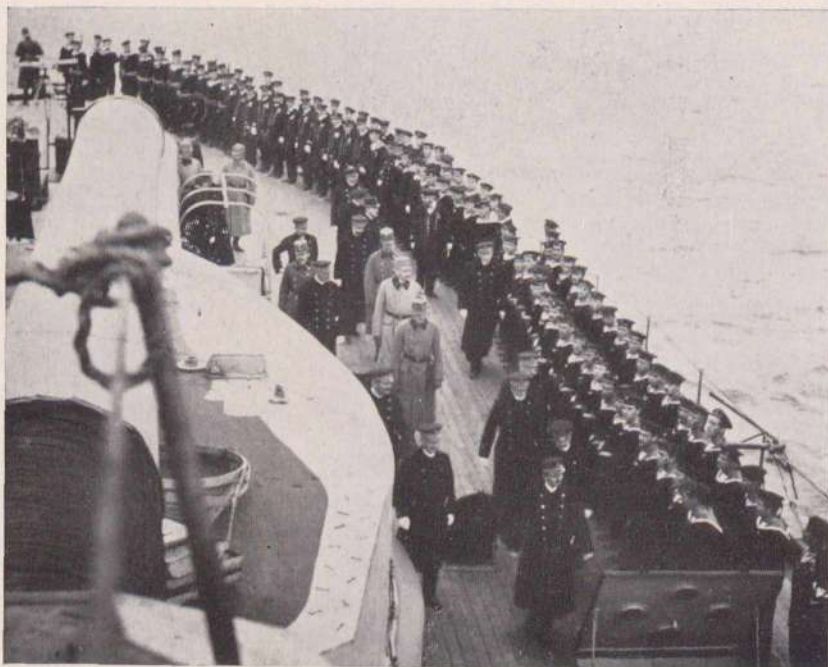
Örömmámorban úszott a flotta, amikor híre jött, hogy Ő Felsege látogatásának kitüntetésében fogja részesíteni. Különösen Ő Felsege „Szent István” hajóján dobogtak meg a szívek, mert megtudták, hogy ez a hajó fog részesülni abban a különös tisztességben, hogy Ő Felsege tüzetesen meg szemléli.

1916. december 15-én reggel 8 órakor ért Ő Felsege Pólába. A „Szent István” parancsnoki hídja felett ott lobogott az a díszzászló is, amelyet a magyar hölgyek ajándékoztak a hajónak. A hajóra érkezve, a szokásos tisztelgések és díszszemle után Ő Felsege megtekintette a hajó minden részletét. Végezetül *Haus* vezértengernagy kíséretében a parancsnoki terembe ér a király. Amikor belép, legelőször is feltűnnek neki az üvegfestmények, amelyek Szent István életéből vett jeleneteket ábrázolnak, valamint a nagy király bronzplakettje. Ő Felsege ezeket néhány percig elmélyedve és nagy érdeklődéssel szemléli. A Magyar Adria Egyesület ezen adományáért meleg elismerő szavakkal adózik a legfőbb hadúr, egyesületünk magas védnöke. Megnézi a díszzászlót is, amelyet behoznak a terembe.

Örömmel és büszkeséggel töltött el mindnyájunkat, hogy Ő Felsége, amikor mint legfőbb hadúr először látogatta meg a hadiflottát, éppen a „Szent István” csatahajót, a mi hajónkat tüntette ki azzal, hogy tüzetesebben

A Szent István csatahajó.

IV. Károly király látogatása a Szent István csatahajón.
Elöl jön a király, utána a harmadik Haus Antal vezér-
tengernagy.

megszemlélte. Jól tudtuk, hogy ez a magyarsággal együttérző *Haus Antal* vezértengernagynak, egyesületünk nagyérdemű tiszteleti tagjának a kezdesére történt s méltán tekinthetjük ezt a tényt úgy Ő Felsége a király, egyesületünk magas védnöke, mint *Haus Antal* tengerészeti parancsnok részéről a magyar nemzet és a Magyar Adria Egyesület iránt őszintén érzett meleg rokonszenv kiténtető megnyilvánulásának.

A vezértengernagy utolsó levele, melyet hozzám mint a Magyar Adria Egyesület elnökéhez intézett, arra a kérésemre vonatkozik, hogy a Szent István hajón már elhelyezett 4 üvegfestményt lenne kegyes megtekinteni s módot találni arra, hogy ezeket Ő császári és apostoli királyi Felsége, egyesületünk magas védnöke is megtekinteni kegyeskedjék.

1916. december hó 24-én.

Igen tisztelt Elnök Úr! Méltóságos Uram!

Az Ön december 6-áról keltezett levelében kifejezett kívánságának örömmel eleget téve, megtekintettem Ő Felsége „Szent István” hajóján a tisztelt egyesülettől adományozott üvegfestményeket és kérem, utólag is, fogadja elragadtatásom kifejezését.

Az Ön második kérésének a teljesítése már e hónap 15-én módunkban állott, mivel Ő Felsége, a mi legkegyelmesebb Császáruk és Királyunk, ezen a napon a hajóhadat látogatásával kiténtette.

Én felhasználtam az alkalmat, hogy Ő Felségét az Ő Felsége „Szent István” hajójára vezessem és már az úton odafelé felemlítettem az Egyesület szép céljait, törekvéseit s Méltóságodnak nagy érdemeit; Ő Felsége kegyeskedett megelégedését nyilvánítani.

Úgy a plakett, mint a szép üvegfestmények, melyeket a hajóparancsnok igen elmésen helyezett el, a legmagasabb tetszést nyerték el.

Ő Felsége az én felvilágosításomat nagy érdeklődéssel fogadta.

Mély tisztelettel

*Haus
Grossadmiral.*

Amikor ez az újabb megnyilatkozása egyesületünk nagyérdemű tiszteleti tagjának oly nagy örömet váltott ki egyesületünkben, távolról sem sejtettük, hogy ez immár legutolsó akkordja annak a mélységes rokonszenvnek, annak a megértő elismerésnek, annak a jóságos szívből fakadó szeretetteljes ragaszkodásnak, mellyel *Haus* vezértengernagy a Magyar Adria Egyesület iránt, annak nagyfontosságú nemzeti és kulturális hivatása iránt viseltetett s aminek minden levelében oly meleg érzéssel, oly benső meggyőződéssel, oly hazafias lekesedéssel adott kifejezést.

(A *Szent István* csatahajót két olasz torpedólövés 1918. június 10-én az Adriában elsüllyesztette. Három tiszt és 460 ember a hajóval együtt a tenger sírjába dőlt s odaveszett az egyesületünk által a hajónak ajándékozott szép *Szent István*-plakett, az azt környező művészi üvegfestményekkel. De leglaább megőriztük hű másolatban ezeket; *Szödy* szobrász-tanár a plakett másolatát, *Palka József* üvegfestő az üvegfestmények művészi másolatát szivesek voltak egyesületünk részére elkészíteni s ezeket a hajón volt elhelyezésnek megfelelő összeállításban a *Szent István* csatahajó képével együtt kiállítottuk az egyesület múzeumában.)

* * *

1917. február 8-án egy fájdalmas hír reszkettette meg dicsőséges haditengerészetünket. Meghalt *Haus Antal* vezértengernagy, haditengerészetünk lelke, hivatott vezére, két ország trónjának és népének hatalmas támasza.

A kiváló tudás páratlan szerénységgel, a nagy tettekre hivatott erély csodás szívjósággal, a nagy szervezőtehetség szinte szuggesztív erővel, a fegyelmzett lélek nyílt őszinteséggel ritka emberben egyesül oly tökéletesen, mint azt Ő benne tapasztalhattuk.

Hogy mije volt *Haus* a haditengerészetnek, azt hivatott történetírók bizonyára részletesen és az Ő nemes lekéhez, fenkölt szelleméhez, hervadhatatlan nagy érdemeihez méltóan megörökítik az utókor számára. De hogy mije volt *Haus* a magyarságnak, arról a Magyar Adria Egyesület a leghivatottabb tanuságot tenni. Az a megértő rokonszenv, amely hozzám, mint az egyesület elnökéhez intézett — mindenkor magyar — leveleiben oly sokszor, oly igazán benső melegséggel nyilvánult meg, tulajdonképpen az általa oly nagyrabecsült magyar nemzetnek szólt, amely egészen a szívéhez, a lelkéhez volt növe. Ki lehetett ezt érezni minden szavából, minden sor írásából. — S mindenkor büszkeségünket képezi, hogy egyesületünket úgy tekintette, mint a haditengerészet nagyfontosságú hivatásának magyarországi letéteményesét.

Egyesületünk a két országot ért nagy veszteség alkalmából a következő részvéttáviratot intézte a cs. és kir. hadügyminisztérium tengerészeti osztályához:

„Mélyen megrendülve a haditengerészetünket *Haus* vezértengernagy úr hirtelen halálával ért súlyos csapás felett, amidőn Őt, mint egyesületünk nagyérdemű tiszteleti tagját is mélységes fájdalommal siratjuk, bánatos részvételt adózunk halhatatlan emlékének, melyet szent kegyelettel őriz meg egyesületünk. A Magyar Adria Egyesület. *Gonda Béla* elnök.”

Felkértük továbbá *Sztapári Sztankovics Miklós* cs. és kir. korvettkapitány tagtársunkat, hogy egyesületünk nevében fejezze ki részvétünket *Haus* családjának, vegyen részt egyesületünk képviselőjében a temetésen s helyezzen nevünkben koszorút nagy halottunk koporsójára.

Részvétáviratunkra a tengerészeti osztály főnökhelyettesétől a következő köszönő táviratot kaptuk:

„Praesidium des Ungarischen Adria Vereines, Budapest. Innigen Dank im Namen der k. u. k. Kriegsmarine für die warme Kundgebung anlässlich des Ablebens unseres unvergesslichen Grossadmirals, der die hohen Verdienste und edlen Bestrebungen des verehrlichen Vereines stets voll und dankbar würdigte. Der Stellvertreter des Chefs der k. u. k. Kriegsministerium-Marinesektion: Viceadmiral von Kailer.”

A király jelenlétében február 11-én temették el Pólában nagy katonai pompával Haus vezértengernagyot.

Áldott legyen nemes emlékezete s legyen megszentelve a föld, melyben haló porai nyugsznak!

Haus Antal vezértengernagy ravatala a „Viribus Unitis” esatahajón.

ZMNE

Egyetemi Központi Könyvtár

84725177

HADTÖRTÉNELMI
KÖNYVTÁR

Budapest

